

Федчишина В.В.

Університет державної фіскальної служби України

ПРОБЛЕМИ ВНУТРІШНЬОГО ПЕРЕКОНАННЯ ПІД ЧАС ОЦІНЮВАННЯ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Стаття присвячена узагальненню сучасної теоретико-правової тенденції «внутрішнє переконання» під час оцінювання доказів у кримінальному провадженні.

У статті розкрито особливості теоретико-практичних засад внутрішнього переконання під час оцінювання доказів у кримінальному провадженні. Внутрішнє переконання відіграє роль поєднання між знаннями і цілеспрямованою діяльністю. Хоча вираз «внутрішнє переконання» є загальноживаним, однак поняття, поєднуючи в собі і метод, і принцип оцінки доказів, і їхній результат, має різне смислове навантаження.

У статті досліджено історичний аспект законодавчого визначення використання внутрішнього переконання під час оцінювання доказів у кримінальному процесі.

Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд, керуючись законом, за своїм внутрішнім переконанням оцінюють кожний доказ. Кожний доказ оцінюється уповноваженою особою з точки зору належності, допустимості, достовірності. Для прийняття відповідного процесуального рішення сукупність зібраних доказів оцінюється з точки зору достатності та взаємозв'язку. Судження формуються на підставі всіх наданих доказів із використанням відповідних факторів та життєвого досвіду на основі всебічного розгляду зібраних матеріалів кримінального провадження.

Ні один із доказів не пов'язаний формальними вимогами, не має законодавчого обмеження і тому не має наперед встановленої сили. Однак кожен із доказів може похитнути або поставити під сумнів усю сукупність раніше зібраних доказів.

У статті досліджено наукові погляди на необхідність законодавчого врегулювання поняття внутрішнього переконання під час оцінювання доказів у кримінальному провадженні.

Ключові слова: внутрішнє переконання, оцінювання доказів, вільне оцінювання доказів, об'єктивне дослідження, обставини справи в сукупності.

Постановка проблеми. Дотепер у юридичній літературі і законодавстві не знайшло повного наукового дослідження, визначення та процесуального значення поняття «внутрішнє переконання» уповноваженої особи в забезпеченні оцінки доказів у кримінальному провадженні. У наукових та практичних колах також не досягнуто єдиного тлумачення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження запровадження внутрішнього переконання уповноваженої особи для оцінки доказів започатковано А.Ф. Коні, Л.Є. Владимировим, Є.В. Васьковським.

Науковці-процесуалісти Р. Белкін, С. Галунський, Р. Домбровський, В. Дорохов, І. Лузгін, Б. Матюшкін, М. Михеєнко, С. Нікітін, П.Цимбалюк, М. Погорецький М. Чельцов, М. Салтевський, В. Тищенко, В. Шепітько та інші, полемізуючи на сторінках юридичних видань протягом багатьох десятиріч, небезпідставно вважають поняття «внутрішнє переконання» недосконалим.

Однак дослідниками не визначено поняття, процесуальну значимість і важливість внутрішнього переконання під час оцінювання доказів у кримінальному провадженні під час прийняття рішення уповноваженою особою.

Мета статті – дослідження сучасного стану формування внутрішнього переконання під час оцінювання доказів у кримінальному провадженні України на підставі всебічного розгляду всіх наданих доказів та використання правил формальної логіки, сучасного рівня знань у певній галузі, життєвого досвіду.

Виклад основного матеріалу. Існує дві системи доказування – формальна і за внутрішнім переконанням. Вибір системи доказування має вирішальне значення під час виконання завдань кримінального провадження, таких як: захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим,

щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура, як це визначено статтею 2 КПК України.

Уперше термін «внутрішнє переконання» з'явився у творах Гоббса [1], Декарта [2], Локка [3].

Згідно зі словником української мови переконання – це дія за значенням «переконати, переконувати»; тверда впевненість, певність у чому-небудь; віра у щось; тверда, міцно усталена думка про що-небудь, погляд на щось [4].

Кожна з людських теорій відображена у формі різних вчень, логічної обґрунтованості.

Так, згідно зі ст. 119 Уставу кримінального судочинства Росії від 20 листопада 1864 року «по выслушании сторон и по соображении всех доказательств, имеющих в деле, мировой судья решает вопрос о вине или невинности подсудимого по внутреннему своему убеждению, основанному на совокупности обстоятельств, обнаруженных при судебном разбирательстве, а в применении к делу законов руководствуется правилами, постановленными в статьях 12-й и 13-й». У цих статтях вказано, що «все судебные установления обязаны решать дела по точному разуму существующих законов, а в случае неполноты, неясности или противоречия законов, коими судимое деяние воспрещается под страхом наказания, должны основывать решение на общем смысле законов». І далі: «Воспрещается останавливать решение дела под предлогом неполноты, неясности или противоречия законов. За нарушение сего правила виновные подвергаются ответственности как за противозаконное бездействие власти» (Улож. о наказ, ст. 383-385) [5, с. 1].

У гносеологічному аспекті відповідно до КПК України 1922 року, до частини 1 статті 67 Кримінально-процесуального кодексу України 1960 року суд, прокурор, слідчий і особа, яка провадить дізнання, оцінюють докази за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному і об'єктивному розгляді всіх обставин справи в їх сукупності, керуючись законом.

Відповідно до частини 1 статті 94 Кримінального процесуального кодексу України 2012 року слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд за своїм внутрішнім переконанням, керуючись законом, оцінюють кожний доказ.

Кожний доказ оцінюється з точки зору належності, допустимості, достовірності. Для прийняття відповідного процесуального рішення сукупність зібраних доказів оцінюється з точки зору достатності та взаємозв'язку.

Таким чином, незмінним залишається основне правило оцінки доказів, закріплене у ст. 67 КПК України 1960 року і ст. 94 КПК України 2012 року, що докази оцінюються за внутрішнім переконанням.

Відповідно до пункту 10 Наказу МВС України «Про затвердження Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі» від 07.11.2015 № 1395, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 10 листопада 2015 р. за № 1408/27853, поліцейський оцінює докази за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному й об'єктивному дослідженні всіх обставин справи в їхній сукупності, керуючись законом і правосвідомістю.

Якщо під час розгляду справи поліцейський прийде до висновку, що в порушенні є ознаки кримінального правопорушення, матеріали передаються прокурору або органу досудового розслідування.

Рішення має ґрунтуватися на всебічному, повному й об'єктивному дослідженні всіх обставин справи, під час якого не може надаватися перевага правовій позиції будь-якого учасника судового процесу, в тому числі прокурорів, захисників, представників юридичних чи фізичних осіб [7, с. 2].

Тобто термін «внутрішнє переконання» не є специфічно правовим поняттям. І хоча цей вираз є загальноживаним, дане поняття, поєднуючи у собі і метод, і принцип оцінки доказів, і їхній результат, має різне смислове навантаження.

Внутрішнє переконання відіграє роль поєднання між знаннями і цілеспрямованою діяльністю.

Як метод оцінки доказів внутрішнє переконання означає, що жоден об'єкт доказів не пов'язаний формальними вимогами, не має законодавчого обмеження, а тому не має наперед встановленої сили. Таке положення визначене частиною 2 статті 67 Кримінально-процесуального кодексу України та частиною 2 статті 94 Кримінального процесуального кодексу України – ніякі докази не мають наперед встановленої сили.

Тому цілком справедливою, на наше переконання, є думка Є. Долі, що докази, як фундамен-

тальну кримінально-процесуальну категорію, необхідно ще більш глибоко дослідити, науково обґрунтувати і поставити на чолі базових понять кримінального процесу [6, с. 54–55].

Із дотриманням принципу вільного оцінювання доказів процесуальні органи формують судження на підставі всіх наданих доказів та використання факторів – правил формальної логіки, беручи до уваги принципи правильного обґрунтування і вказівку на рівень сучасного стану знань у певній галузі та життєвий досвід, на основі всебічного розгляду зібраних матеріалів кримінального провадження.

Відповідно до принципу оцінки доказів за внутрішнім переконанням необхідно враховувати, що ні один із доказів не має наперед встановленої сили, однак кожен із доказів може похитнути або поставити під сумнів усю сукупність раніше зібраних доказів.

Внутрішнє переконання характеризує сам процес пізнання.

Ознаками внутрішнього переконання вповноваженої особи необхідно вважати те, що:

1) воно ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, яке для його виконання вимагає від уповноваженої особи людяності, правосвідомості, культури, матеріальної та моральної незалежності;

2) у прийнятті рішення уповноваженій особі необхідно керуватися лише законом, оцінюючи кожний доказ із позиції належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів – із позиції достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення. А це вимагає від уповноваженої особи належної юридичної, теоретичної підготовки та практичного стажу роботи; володіння теорією достатності доказів для встановлення або спростування вини особи.

Прийняття будь-якого процесуального рішення – це вольовий акт, який включає і відповідну фізичну підготовку, наявність духу і сміливості, совісті, впевненості уповноваженої особи в обґрунтованості, законності прийнятого рішення [7, с. 159].

М.М. Михеєнко відстоює принципи вільної оцінки доказів у кримінальному судочинстві як найважливіші положення процесуального права, що закріплені українським законодавством як основні засади діяльності органів дізнання, досудового слідства та суду під час оцінки доказів і здійснення правосуддя. До цих принципів належать вільна оцінка наявних доказів; усебічність, повнота й об'єктивність оцінки доказів; оцінка доказів у сукупності; презумпція невинуватості підозрюваного, обвинуваченого, підсудного; участь у відправленні правосуддя народних засідателів, присяжних; безпосередність; змагальність [8, с. 144].

Висновки. Терміни «внутрішнє переконання» і «оцінка доказів» нормами КПК України не конкретизовано.

Теоретичне і практичне значення внутрішнього переконання як результату оцінки доказів означає стан переконливості в належності доказів, які прямо чи непрямо підтверджують існування чи відсутність обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, та інших обставин, які мають значення для кримінального провадження, а також достовірність чи недостовірність, можливість чи неможливість використання інших доказів, як це визначено статтею 85 КПК України.

Ефективному розвитку вчення про внутрішнє переконання як результат оцінки доказів сприяє накопичений досвід та реалізація перспективних підходів до використання позитивних новелізацій, нових шляхів і підходів до вдосконалення поняття внутрішнього переконання у кримінальному провадженні, законодавчої регламентації.

Стівен Брейер, суддя Верховного Суду США, має таке бачення зв'язків між наукою та правом: «Наукові проблеми пронизують право, і це вірно. Закон повинен шукати рішення, які підпадають під сферу застосування наукових знань та відображає його науковий статус. Я вважаю, що в сучасну епоху науки ми повинні будувати правові основи, надійні, науково і законодавчо обґрунтовані. Вчені пропонують свою допомогу, і законодавці такі пропозиції повинні приймати. Результат такої співпраці буде плідним не тільки для істини, але і для справедливості» [9, с. 537–538].

Список літератури:

1. Гоббс Т. Левиафан или материя, форма и власть государства церковного и гражданского. Москва, 1936. 47 с.
2. Декарт Р. Избранные произведения. Москва, 1950. 429 с.
3. Локк Д. Избранные философские произведения. II. Москва. 1960. 690 с.
4. Словник української мови в 11 томах. Том 6. 1975. 201 с. URL : <http://sum.in.ua/s/perekonannja>.
5. Устав кримінального судочинства Росії від 20.11.1864 р. URL : <http://sum.in.ua/s/perekonaty>.

6. Доля Е.А. Проблема начала в теории уголовного процесса (постановка вопроса). *Государство и право*. 1996. № 10. С. 54–63.
7. Сердюк В.П. Теорія і практика використання відеозапису у кримінальному провадженні України. Монографія. Київ : Університет «Україна». 2016. 163 с.
8. Михеєнко М.М. Принцип вільної оцінки доказів у радянському кримінальному процесі. Проблеми розвитку кримінального процесу в Україні. Київ. 1999. 79 с.
9. Breyer S. The Interdependence of Science and Law. *Science* 1998. Vol. 280. United States S. 537–538

Fedchyshyna V.V. THE INNER CONVICTION IS CHARACTERIZED BY THE PROCESS OF COGNITION ITSELF

The article deals with the generalization of the current theoretical and legal tendency of “internal conviction” in the evaluation of evidence in criminal proceedings.

The article reveals the peculiarities of theoretical and practical principles of internal conviction in the evaluation of evidence in criminal proceedings. Internal belief plays the role of a combination of knowledge and purposeful activity. Although the expression “inner conviction” is common, however, the concept, combining both the method and the principle of evaluating evidence and its result, has a different meaning.

The article explores the historical aspect of the legislative definition of the use of internal persuasion when evaluating evidence in criminal proceedings. The investigator, the prosecutor, the investigating judge, the court, guided by the law, by their own conviction evaluate each piece of evidence. Each piece of evidence is evaluated by an authorized person in terms of belonging, admissibility, reliability. In order to make the appropriate procedural decision, the totality of the evidence collected is evaluated in terms of adequacy and interconnection. Judgments are formed on the basis of all the evidence presented, using relevant factors and life experience, based on a comprehensive examination of the criminal proceedings collected.

None of the evidence is bound by formal requirements, has no legal restriction, and therefore has no pre-established force. However, each of the pieces of evidence may have swayed or called into question the totality of the evidence previously collected.

The article explores scientific views on the need for legislative regulation of the notion of internal persuasion when evaluating evidence in criminal proceedings.

Key words: *internal conviction, evaluation of evidence, free evaluation of evidence, objective examination, circumstances of the case in the aggregate.*